

**Ministerieel besluit tot voorlopige aanduiding van de ankerplaats
Militair erfgoed op de overgang van Scheldepolders naar Kempen in Stabroek,
Kapellen, Brasschaat, Kalmthout**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4 december 2009, 6 juli 2010, 7 juli 2010, 24 september 2010, 19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september 2011 en 14 oktober 2011;

BESLUIT:

Artikel 1. 'Militair erfgoed op de overgang van Scheldepolders naar Kempen' in Stabroek, Kapellen, Brasschaat en Kalmthout wordt voorlopig aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De ankerplaats is grotendeels gelegen in de Centrale Kempen, op de overgang van de laaggelegen kleirijke Scheldepolders naar de hoger gelegen zandige Kempen. Deze overgang tussen de polders en Kempen wordt gevormd door een hellend gebied, in het noorden begrensd door de steilrand van de Kempense microcuesta. Dit leidt tot een veelheid aan abiotische gradiënten zoals vochtgehalte en bodemtextuur met een grote variatie in de natuurlijke vegetatie tot gevolg. De in de ankerplaats aanwezige vegetatie geeft een vrij representatief beeld van de typische vegetatie van de Kempen.

De in de ankerplaats talrijke aanwezige militaire bouwwerken zoals forten en bunkers, zijn belangrijke overwinteringsplaatsen voor vleermuizen. Ze zijn daarenboven een groeihaard voor mossen en varens. Dank zij de kalkrijke stukken beton worden verschillende habitats gecreëerd waarin ook zeldzame soorten kunnen overleven. De schans van Smoutakker is bijvoorbeeld de meest noordelijke vindplaats van de zeldzame schubvaren, een bedreigde varenssoort in België. Het gebiedsvreemde carbonaatrijke Maaswater, waarmee de Antitankgracht gevoed wordt, zorgt voor extra gradiëntsituaties waardoor er zeldzame water- en moerasplanten voorkomen. De aanwezigheid van open water, in combinatie met de begroeide oevers gaat gepaard met een rijke, -al dan niet permanent- aan water gebonden fauna. Zo vormen de oevers een belangrijke habitat voor (zeldzame) broedvogels.

Het Klein Schietveld, in het oosten van de ankerplaats, geeft door de beperkte toegankelijkheid ten gevolge van het langdurig militair gebruik, nog een vrij authentiek beeld van het vroegere Kempisch voedselarm duinenlandschap. Het landschap wordt gekenmerkt door heide, struwelen, bossen, (stuif)duinen en vennen. Grote aaneengesloten (voormalige) heidegebieden worden steeds zeldzamer in Vlaanderen. De grootte, het aaneengesloten karakter en de ontoegankelijkheid dragen in belangrijke mate bij tot de grote ecologische waarde van het gebied. Mede dankzij deze factoren zijn er verscheidene zeldzame dieren- en plantensoorten aanwezig.

In de talrijke (voormalige) kasteelparken en -domeinen is een monumentaal bomenbestand aanwezig met een hoge dendrologische waarde. Er komt een aantal belangrijke en/of zeldzame exotische parkbomen voor zoals *Quercus phellos* L. (wilgbladige eik), *Quercus marcanthera* (Perzische eik), *Gleditsia triacanthos* L. (valse christusdoorn), *Liriodendron tulipifera* L. (tulpenboom), *Aesculus flava* Ait. (gele pavia),...

2° historische waarde:

De militaire vestingbouwkundige werken binnen de ankerplaats hebben een belangrijke historische waarde als restant van de verdedigingstactieken die sinds de Belgische onafhankelijkheid de stad Antwerpen moesten beschermen tegen vijandelijke aanvallen. Het gaat enerzijds om een discontinue reeks forten en schansen van voor WO I bestaande uit verschillende types, en anderzijds om de antitankgracht, een inventief militair bouwkundig element uit het interbellum met een kenmerkende opbouw en typisch tracé. Daarnaast is er ook een Duitse bunkerlinie uit de Eerste Wereldoorlog, waarvan verschillende types bunkers en loopgraven binnen de ankerplaats vertegenwoordigd zijn. Op een korte afstand is aldus een veelheid aan militaire verdedigingswerken aanwezig die representatief zijn voor de evolutie van militaire tactieken vanaf het einde van de 19de eeuw tot WO II. Door het feit dat deze werken weinig tot niet onder gevechten geleden hebben, zijn ze bovendien gaaf en herkenbaar bewaard gebleven. Dit geldt a fortiori voor de relictten van de Duitse *Antwerpstellung* waar in het Mastenbos een deel van een volledige linie, bestaande uit 10 km loopgraven met bijhorende bunkers, aangelegd in drie opeenvolgende lijnen, uitzonderlijk goed bewaard gebleven zijn, een unicum in België.

Ook de talrijke 'hoven van plaisantie', voornamelijk daterend uit de 19de en het begin van de 20ste eeuw, en typisch voor de ruime regio rond Antwerpen, vertegenwoordigen een historische waarde. Rijke stedelingen, aangetrokken door de groene omgeving, richtten deze landhuizen met park massaal op langs de goed bereikbare verbindingswegen in het Antwerpse buitengebied. Hoewel het oorspronkelijke landhuis in vele gevallen ondertussen verdwenen is, is de (veelal vroeg 20ste-eeuwse landschappelijke) parkstructuur nog duidelijk herkenbaar. Het kasteelpark Wolvenhof is een gaaf bewaard en samenhangend voorbeeld van een buitenplaats uit het interbellum. Het landhuis werd in 1921 opgericht in neoclassicistische stijl, gekenmerkt door een ver doorgedreven symmetrie die typisch was voor die periode. Ook de voormalige dienstgebouwen, bestaande uit woningen, stallen, een hondenkennel en watertoren, werden allemaal in dezelfde periode en stijl gebouwd en vormen aldus een mooi ensemble. Het park in landschappelijke stijl bestaat uit grasvelden, slingerende paden en mooi ontwikkelde clumps van beuken. Geometrische elementen, zoals de gracht rondom het kasteel en rechte dreven uit de vroegere 18de eeuwse parkaanleg, die in het nieuwe ontwerp geïntegreerd werden, zijn nog duidelijk herkenbaar aanwezig. In het zuiden van het park is er nog een uitzonderlijk gaaf bewaarde en goed onderhouden ommuurde moestuin, onderverdeeld in omhaagde kwadranten, aanwezig.

De Oude Gracht en het dorp Hoogboom zijn een typisch voorbeeld van de gezamenlijke evolutie van een dorp en het bijhorende kasteeldomein. Zowel kerk, pastorie, school als klooster zijn gebouwen die in opdracht van de kasteelheer werden gebouwd en geschonken aan de parochie of kloostergemeenschap. De bewoners van het domein kregen een prominente plaats op de begraafplaats bij de kerk, die via een poort met het domein verbonden is. Hoogboom is bovendien een representatief voorbeeld van een laat 19de- vroeg 20ste-eeuwse dorpskern in de Antwerpse Kempen. Doordat de dorpsgebouwen hoofdzakelijk uit dezelfde periode stammen, vormen ze een samenhangend geheel dat gaaf bewaard gebleven is. In de Oude Gracht is het landhuis verdwenen maar is, naast het park, ook het omringende domein, met o.a. dreven, percelering, bebouwing, nog duidelijk herkenbaar bewaard gebleven. Het park, centraal gelegen in het domein 'Oude Gracht' werd aangelegd in landschappelijke stijl en kan qua aanleg beschouwd worden als één van de meer zeldzame bewaarde parkentiteiten met een dergelijke waarde en omvang in de Antwerpse regio. Dit park met monumentaal bomenbestand wordt gekenmerkt door grote weilanden met landschappelijk ingeplante bomengroepen, een sterk vertakt hydrografisch netwerk en de aanwezigheid van talrijke bouwwerken met erfgoedwaarde. Geheel in de tijdsgeest werd het poloveld aangelegd aansluitend bij het landschapspark waarbij er zorg werd voor gedragen dat beiden een mooi ensemble vormen.

Het 'Domein Ravenhof' gaat zeker terug tot de 14de eeuw. Het werd al in de 16de eeuw omgevormd tot speelhuis en is bijgevolg het oudste 'hof van plaisantie' binnen de ankerplaats. Het rechthoekig kasteel in neorococostijl dateert deels (middenrisaliet) uit het begin van de 19de eeuw en deels (zijbeuken) uit het begin van de 20ste eeuw. In het aansluitende park en bos, dat verder loopt over de staatsgrens, zijn de oorspronkelijke 18de en latere 19de-20ste-eeuwse aanleg nog gaaf en duidelijk herkenbaar aanwezig. Vooral de dreven, met een ganzenvoet gericht op de naburige kerken, de Steentjesdreef gericht op de Onze-

Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen, de Elfurendreef en de kasteeldreef naar Putte, en het zicht op de in Nederland liggende gloriëtte zijn opmerkelijk.

Het westen van de ankerplaats kent een historisch stabiel landgebruik dat sinds de middeleeuwen quasi ongewijzigd is gebleven. Het wordt gekenmerkt door een historisch landbouwgebruik met een regelmatig perceleringspatroon van lange stroken, op het terrein nog goed herkenbaar door sloten en bomenrijen, verder opgedeeld in blokken. Dit patroon gaat terug op de 13de-eeuwse planmatige ontginning van het gebied. Ook de heide in het Klein Schietveld, in het noordoosten van de ankerplaats, is historisch stabiel en een relict van de uitgestrekte heidevlaktes die vroeger quasi heel de Kempen bedekten. Centraal in de ankerplaats getuigen de bossen, hoofdzakelijk bestaande uit naaldhoutbestanden, met nog duidelijk herkenbaar orthogonaal drevenpatroon en rabatten van de grootschalige heide-ontginningen die vanaf de 19de eeuw massaal plaatsvonden in de Kempen.

Het Kamp van Brasschaat, in 1852 opgericht, vormt een gaaf bewaard en duidelijk herkenbaar samenhangend bouwkundig geheel. Het bestaat uit grote blokken militaire gebouwen en woningen, vaak in neotraditionele stijl en quasi allemaal opgericht langs rechte straten, conform de strakke maatschappelijke orde van de 19de eeuw. Tijdens het interbellum werden typische tuinwijken aangelegd, bestaande uit grote tweewoonsten of kleinere vierwoonsten in omhaagde tuinen, voor respectievelijk de getrouwde officieren en onderofficieren. In het Kamp bevindt zich tevens het oudste militaire vliegveld van België, daterend uit 1910. Dit is een van de oudste, nog steeds actieve, vliegvelden in Europa.

3° esthetische waarde:

De esthetische waarde van deze ankerplaats wordt bepaald door het afwisselend landschap bestaande uit hoofdzakelijk akkers en weilanden in het westen, een centraal bosgebied en open heide met vennen in het noorden. De duidelijk herkenbare en soms erg gaaf bewaarde kasteelparken en domeinen vormen één schilderachtig geheel te midden van een veelal sterk beboste omgeving. De samenhang van het domein Oude Gracht met de in het zuiden aansluitende gaaf bewaarde historische kern van Hoogboom, beide met een hoge concentratie bouwkundig erfgoed, versterken het historische karakter. Ook het Kamp van Brasschaat, met gaaf bewaarde tuinwijken en militaire dienstgebouwen, is een esthetisch mooi bouwkundig geheel. De belevingswaarde wordt nog verhoogd door de gaaf bewaarde en duidelijk herkenbare militaire verdedigingsstructuren die het noorden van de ankerplaats van oost naar west doorkruisen en voor de nodige afwisseling zorgen.

4° sociaal-culturele waarde:

De relicten van de militaire verdedigingslijnes vertegenwoordigen een belangrijke sociaal-culturele waarde. Omwille van zijn uitzonderlijk goede bewaring verschaft het de bevolking inzicht in de verschillende verdedigingstechnieken voor en tijdens de twee grote Wereldoorlogen die ook in ons land hevig gewoed hebben. Dit geldt in het bijzonder voor de Duitse linie met bunkers en loopgraven. Hoewel deze tot op heden bij de bevolking vrij onbekend was, biedt de herontdekking van

deze uitzonderlijk goed bewaarde stelling een enorm potentieel voor de beleving en herdenking in het kader van 100 jaar Grote Oorlog.

De Oude Gracht en het dorp Hoogboom zijn een typisch voorbeeld van de gezamenlijke evolutie van een dorp en het bijhorende kasteeldomein. Enkele malen per jaar wordt dit privé-domein door de eigenaars voor het publiek geopend waardoor de bevolking een inzicht krijgt in het gaaf bewaarde landschap.

5° ruimtelijk-structurerende waarde:

De grote ruimtelijk structurerende eenheden in de ankerplaats zijn het landbouwgebied met regelmatige perceelsstructuur in het westen, het centrale bosgebied met orthogonaal drevenpatroon en het militair domein, bestaande uit een militair kamp met aansluitend een duinlandschap met heide en vennen, in het oosten. Daarnaast zijn er een aantal sterk structurerende lineaire elementen aanwezig zoals de militaire verdedigingsinfrastructuren, bestaande uit een bunkerlinie en antitankgracht, die het noorden van de ankerplaats van west naar oost doorkruisen. In de grotere parken en domeinen structureren de aanwezige dreven en zichten de omgeving. De talrijke kasteelparken en de militaire forten en schansen vormen belangrijke bakens in het landschap.

§ 2. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

Zone met militair erfgoed

- a) Relicten van de buitenste fortengordel rond Antwerpen, ook wel Buitenlinie genaamd, uitgebouwd vanaf het einde van de 19de eeuw tot het begin van WOI:
  - 1) Discontinue lijn van (afwisselend) forten en schansen ingeplant op de helling aan de voet van de microcuesta van de Kempen op een afstand van circa 2,5 km van elkaar, met de voorzijde gericht naar het noorden. Tussen deze permanente verdedigingswerken werden aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog extra veldversterkingen aangelegd;
  - 2) ID 84250, Stabroek, Stabroek, Abtsdreef zonder nummer: Fort van Stabroek:
    - i. Betonnen pantserfort van de tweede orde, opgetrokken uit ongewapend beton met één pantserkoepel voor twee kanonnen. Trapeziumvormig fort met gedetacheerde reverscaponnières;
    - ii. Brede omringende fortgracht;
  - 3) ID 14209 Stabroek, Stabroek, Hoogeind zonder nummer, Schans van Smoutakker:
    - i. Ruïne van de schans, gelegen op een ovalen eiland;
    - ii. Omringende brede gracht;
    - iii. Habitat voor zeldzame varens, waaronder de schubvaren;
  - 4) ID 13390 Kapellen, Kapellen, Oude Galgenstraat zonder nummer: Fort van Ertbrand:
    - i. Betonnen pantserfort van de tweede orde, opgetrokken uit ongewapend beton met centrale pantserkoepel met draaitoren voor twee kanonnen. Trapeziumvormig fort met

- samengevoegde caponnières. Voorfront gericht naar het noorden op de N111 (te verwachten aanvalsrichting);
- ii. Brede omringende fortgracht;
  - iii. Hellend glacis aan de noordzijde, nu begroeid met gemengd bos;
  - iv. Overwinteringsplaats voor vleermuizen;
- 5) Fort van Kapellen
- i. Quasi vierhoekig betonnen pantserfort zonder caponnières;
  - ii. Relict van de omgrachting in het zuiden en oosten;
  - iii. Overwinteringsplaats voor vleermuizen;
- 6) Fort van Brasschaat:
- i. Betonnen pantserfort van de tweede orde, opgetrokken uit ongewapend beton, met centrale pantserkoepel met draaitoren voor twee kanonnen. Driehoekig fort met aangehechte reverscaponnière. Goed zichtbare tradittorenbatterij in het keelfront achteraan;
  - ii. Brede omringende gracht en wallen;
  - iii. Overwinteringsplaats voor vleermuizen;
- 7) Zeven schuilplaatsen, gelegen in het Wolvenbos en den Uitlegger, gemaakt uit beton, aarde en metaal en aan de zijanten bedekt met een laag kasseistenen. Deze werden gebouwd in de intervallen tussen de forten en waren bedoeld als afwachtingsschuilplaatsen en materiaalbunkers voor het veldleger;
- b) Relicten van de zogenaamde 'Nordabschnitt' van de Duitse Stellung Antwerpen, uitgebouwd in 1917:
- 1) Goed bewaarde relict van een circa 500 m brede bunkerlinie bestaande uit een continue lijn van loopgraven en bunkers, aangevuld met veldfortificaties. Deze werd aangelegd tussen de reeds aanwezige forten en bestond uit één tot drie rijen opeenvolgende loopgraven in verschillende afwerkingsstadia. Bunkers uit de eerste lijn zijn afgewerkt met een gladde beton- of cementlaag en werden gecamoufleerd met betonspatten. Ze hebben afgeronde hoeken. Bunkers uit de tweede en derde lijn zijn ruwer afgewerkt zonder camouflagespatten en hebben scherpe hoeken. De linie werd ondersteund door geïsoleerde voorposten en achterposten;
  - 2) Relicten van een drieledig loopgravenstelsel in het Mastenbos en Wolvenbos bestaande uit zigzagvormige loopgraven met (deels bewaarde) rug- en borstwering. Op regelmatige afstanden zijn er uitsparingen die dienden als schuilplaats of schietkuil. De eerste lijn is continu. Op een aantal knooppunten werd de lijn ontdubbeld met een tweede lijn op circa 100 meter afstand en sporadisch is er ook een discontinue derde lijn aanwezig op 400 meter afstand. De verschillende lijnen gevechtloopgraven zijn met elkaar verbonden via verbindingsloopgraven. In het totaal zijn er circa 10 kilometer loopgraven bewaard;
  - 3) Duitse bunkers, gebouwd volgens de gestandaardiseerde types van de Duitse Regelbau, op het terrein soms licht aangepast. In het Mastenbos en Wolvenbos tevens ingebed in hun oorspronkelijke context van loopgraven:
    - i. Type II M (13): Maschinengewehrnest of een schuilplaats voor één machinegeweerploeg: rechthoekige bunker met één kamer.

- Twee zijdelingse ingangen waar de loopgraven op uitkwamen.
Geen schiet- of kijkaten;
- ii. Type III IB (27): Infanterie-Beobachtungstand of kleine waarnemingspost voor één waarnemer. Kleine rechthoekige bunker met afgesneden hoeken vooraan. Dak en wand vooraan lopen in elkaar over. Klein kijkgat en één ingang achteraan langs de loopgraaf;
  - iii. Type IV en V MG (14): Maschinengewehr Schartenstand of mitrailleurskazemat. Rechthoekige bunker met twee zijdelingse ingangen en twee schietgaten, één voor zoeklicht en één voor machinegeweer;
  - iv. Type VI U (98): Unterstand of schuilplaats voor één groep van negen personen. T-vormige bunker met twee ingangen in de achterwand, waar de loopgraaf langs liep;
  - v. Type VII U Tr (9): Unterstand Truppen of schuilplaats voor 18 personen. Grote rechthoekige bunker met twee ingangen achteraan;
  - vi. Type VIII ZWStr (2): Zwischenstreiche of flankerende kanonkazemat. Rechthoekige geschutsbunker voor een Belgisch 7,5 cm kanon met één zij-ingang rechts achteraan en binnenin een inkomgalerij en geschutskamer. Groot schietgat centraal voor kanon op plaataffuit (ijzeren plaat veelal bewaard) en daarnaast, tegenover de ingang, een klein kijkgat;
  - vii. Type IX IB (26): Infanterie Beobachtungsstand of waarnemingspost voor infanterie. L-vormige bunker met één ingang. Gepantserde ijzeren koepel vooraan met periscoopgat en kijkgleuf;
  - viii. Type X CBF-CBD (2): complexe bunker met L-vormige centrale kamer, één ingang en een gepantserde observatiekoepel met periscoopgat en kijkgleuf. Mogelijk een commandopost met waarneming;
  - ix. Type XIV AB (1): T-vormige bunker met twee ingangen en centrale gepantserde observatiekoepel;
  - x. Typ XVII ZF (8): Zentrale Fernsprecher of telefoonpost. L-vormige bunker met één ingang achteraan. Geen schiet- of kijkaten.
- 4) Aarden kazematten (7) of schootsopstellingen;
  - 5) In het uiterste westen van de ankerplaats bevindt zich nog een relict van een *Riegelstellung* onder de vorm van halvemaaanvormig opgestelde bunkers. De loopgraven zijn hier genivelleerd;
  - 6) Habitat voor vleermuizen;
- c) Relicten van de Belgische Versterkte Stelling Antwerpen, uitgebouwd tijdens het interbellum:
- 1) Continue antitankhindernis, geflankeerd door bunkers en ondersteund door veldwerken;
  - 2) Mitrailleurbunker(s) op het fort van Kapellen en op de schans van Smoutakker;
  - 3) Antitankgracht
    - i. Gracht van 14 tot 18 meter breed en twee meter diep met getenaillieerd tracé en taluds van 45°;

- ii. Sluizen met kazematten met debietregeling;
  - iii. Grondduikers en overlaten;
  - iv. Carbonaatrijk Maaswater dat voor gradiëntsituaties in het fysisch milieu zorgt;
  - v. Typische en zeldzame water- en moerasplanten zoals drijvende waterweegbree, loos blaasjeskruid, teer vederkruid, kransvederkruid,...
  - vi. Oevers met oeervervegetatie en houtkanten die de typische vegetatie van de Kempen vertegenwoordigen;
  - vii. Hoge dichtheid aan wilgencultivars, afkomstig van de oorspronkelijke oeerversteviging;
  - viii. Habitat voor broedvogels en vleermuizen;
- 4) Mitrailleursbunkers langs de gracht die bestaan uit sluisbunkers, dochterbunkers en flankeringsbunkers. Binnenin werden chandome-affuiten opgericht. Dit bestaat uit een cirkelsector, met steunen aan de vloer bevestigd, waarop een plaat rust die rond een spil draait die onderaan het schietgat is bevestigd. Dit affuit is geschikt voor alle mitrailleurs en machinegeweren die door het Belgisch leger werden gebruikt:
- i. Sluisbunkers: langwerpige vrijstaande bunkers langs de sluizen met grote blinde muur, gecamoufleerd door 'eitjes' (enduit tyrolien mamelonné) en meestal ingericht voor twee mitrailleurs. Binnenin is er één schietkamer per wapen. De schietopeningen werden tegen zijdelings vuur beschermd door grote oreillons, uitstekende gedeelten van de muur;
  - ii. Dochterbunkers: bunker die de blinde muur van de sluisbunker flankeert en zich enkele tientallen meter hiervan bevindt. Ze hebben één schietgat, beschermd door een oreillon, en zijn gecamoufleerd door eitjes;
  - iii. Flankeringsbunkers: Deze staan paarsgewijs opgesteld langs de inspringende hoeken van de Antitankgracht. Ze hebben één schietgat, beschermd door een oreillon, en zijn gecamoufleerd door eitjes;
- 5) Restanten van een mobiele Cointret-versperring aan de spoorwegovergang bestaande uit een Cointetgarage met bevestigingspalen voor Cointetsystemen
- 6) Relict van de militaire spoorweg tussen het Kamp van Brasschaat en het fort van Kapellen;
- 7) Relicten van de 'lichte bruggen' over de Antitankgracht zoals aarden dammen, oude relingen en oude verkeerspalen;
- 8) Relicten van veldwerken bestaande uit mitrailleursofstellingen, infanteriekuilen en kuilen voor steunwapens, via loopgraven met elkaar verbonden;
- d) Relicten van Duitse verdedigingsinfrastructuur, aangelegd tijdens de WOII:
- 1) Antitankmuren ter hoogte van fort Erbrand en de Ploegsebaan. Deze bestaan vooral uit een bakstenen bekisting, opgevuld met een mengsel van puin, kiezel, cement en een wapening met ijzeren staven.
- e) Zone voor krijgsdienstbaarheden rond de verdedigingswerken;
- 1) Bouwvrije zone rondom de verdedigingswerken;
  - 2) Borneringsstenen: vierkante betonnen palen die het militair domein

afbakenden;

- 3) ID 13340 Kapellen, Kapellen, Bernard de Vadderlaan 23: houten dorpswoning die makkelijk afgebroken kon worden in tijden van oorlog;
- f) Bomkraters ten gevolge van gevechten aan het einde van de Tweede Wereldoorlog;

1° Landbouwgebied op de overgang naar de Scheldepolders

- a) Hellend gebied op de oude valleirand van de Schelde dat de overgang naar het westelijke gelegen polderlandschap markeert en hier dus ook kenmerken mee gemeen heeft;
- b) Landbouwlandschap bestaande uit akkers en weilanden;
- c) Historisch regelmatig perceleringspatroon, teruggaand op de 13de-eeuwse planmatige ontginningen. Dit bestaat uit strookvormige verkavelingen, verder opgedeeld in blokvormige percelen;
- d) Relict van de Middelbeek, oorspronkelijke achtergrens van de verkaveling te Ertbrand;
- e) Voedselrijke sloten die de perceelsgrenzen van de strookverkaveling volgen. Ten westen van de N11 is de concentratie aan sloten groter dan ten oosten van de N11;
- f) Bomenrijen, meestal knotwilgen, die de perceelsgrenzen van de strookverkaveling volgen. Ten oosten van de N11 is de concentratie bomenrijen groter dan ten westen van de N11;
- g) Antropogene bodems, ontstaan door diepspitten en plaggenbemesting;
- h) Oud Broek: oude nederzetting van Stabroek, bestaande uit een hoofdstraat haaks op de hoogtelijnen met daarlangs nog relicten van de Noord- en Zuidbeek, brede grachten aan weerszijden van de hoofdstraat die de afwatering van het gebied verzorgden;
- i) Straatdorp Stabroek: hoofdstraat met bewoning haaks op de hoogtelijnen en dubbele rij linden langs de straat;
- j) Bouwkundig erfgoed, voornamelijk bestaande uit hoeves gelegen langs de weg op de kop van de percelen
  - 1) ID 14235 Stabroek, Stabroek, Oud Broek 30, Hoeve: 19de-eeuwse hoeve met losstaande bestanddelen, bestaande uit woonstalhuis en langsschuur onder zadeldak, beiden met de nok parallel aan de straat;
  - 2) ID14234 Stabroek, Stabroek, Oud Broek 12, Hoeve: 19de-eeuwse hoeve met losstaande bestanddelen bestaande uit woonstalhuis met hooizolder, nieuwe schuur en bakhuis. Bakstenen gebouwen van één laag onder zadeldaken. De nok van het woonstalhuis staat haaks op de straat, de nok van de bijgebouwen loopt evenwijdig met de straat;
  - 3) ID 213795 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 59, Eclectische villa: Eclectische villa met opvallende, torenvormige inkompartij, opgetrokken rond 1923;
  - 4) ID 213796 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 63, Eclectische villa uit 1912;
  - 5) ID 213797 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 65, Eclectische villa: opvallende villa met traptorentje, gebouwd rond 1920. Het is een rode baksteenbouw met speklagen, twee bouwlagen en vijf traveeën onder leien bedaking;
  - 6) ID 14193 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 105, Dubbelhuis uit het vierde kwart van de 19de eeuw;

- 7) ID 14195 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 117, hoevegebouw: hoevegebouw uit de 19de eeuw maar sterk verbouwd in de 20ste eeuw. Erf toegankelijk via bakstenen korfboogvormige inrijpoort;
  - 8) ID 14196 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 125, villa: nieuwe villa op de plaats van de belangrijke omwaterde hoeve 'Smouthof'. Een deel van de omgrachting en enkele bruggetjes bleven bewaard;
  - 9) ID 14197 Stabroek, Stabroek, Dorpsstraat 129, hoeve uit de 19de eeuw: hoeve met losstaande bestanddelen bestaande uit woonstalhuis en langsschuur, beiden met de nok parallel aan de straat. Erf bereikbaar via gietijzeren poort tussen bakstenen pijlers;
  - 10) ID 14203 Stabroek, Stabroek, Hoogeind 33, herenhuis: alleenstaand herenhuis van het dubbelhuistype uit de eerste helft van de 20ste eeuw met gietijzeren hek;
  - 11) ID 14181 Stabroek, Stabroek, Danckerse Weg 1, woning: alleenstaande 19de-eeuwse dorpswoning;
  - 12) ID 14207 Stabroek, Stabroek, Hoogeind 85, woning: alleenstaande landelijke woning uit het vierde kwart van de 19de eeuw;
  - 13) ID 14208 Stabroek, Stabroek, Hoogeind 87, Danckershoeve: 19de-eeuwse hoeve met losstaande bestanddelen bestaande uit woonstalhuis en recentere stalling;
  - 14) ID 13316 Kapellen, Kapellen, Ertbrandstraat 49, boerenhuis: 19de-eeuws boerenhuis in verankerde baksteenbouw op gecementeerde plint. De nok van het zadeldak ligt evenwijdig aan de straat;
  - 15) ID 13315 Kapellen, Kapellen, Ertbrandstraat 46: 19de eeuwse hoeve met woonstalhuis en nieuwe schuur aan zuidzijde;
  - 16) ID 13367 Kapellen, Kapellen, Kapelsestraat 274: 19de eeuwse hoeve met losse bestanddelen bestaande uit een woonstalhuis en zuidelijk gelegen langsschuur;
  - 17) ID 13360 Kapellen, Kapellen, Kapelsestraat 174: 19de-eeuwse boerenwoning met voormalige schuren en stallingen. Aan de straatzijde staat een grote hakhoutstoof van hazelaar;
  - 18) ID 13361 Kapellen, Kapellen, Kapelsestraat 182: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw van de vrede;
- g) Archeologische sites
- 1) Mogelijke restanten van steenbakkerijen;
  - 2) Mogelijk ondergrondse bewaring van loopgraven uit de Duitse Stellung Antwerpen;
- k) Zichten
- 1) Zicht op de Duitse bunkerlinie en Antitankgracht;
  - 2) Zicht op de Antwerpse Haven;
- l) Houtig erfgoed
- 1) Hakhoutstoof van hazelaar;
  - 2) Rijen knotwilgen ten noorden van fort Stabroek;
  - 3) Houtwalbosje in hakhoutbeheer ten zuiden van fort Stabroek;

2° Kasteelparken en -domeinen

a) Ravenhof

- 1) ID 14212 Stabroek, Stabroek, Oud Broek 2, Kasteel Ravenhof: kasteel met slotgracht, voormalig koetshuis, voormalige toegangspoort in

- rococostijl met vlakke brug over de hofgracht;
- 2) Park in de onmiddellijke omgeving van het kasteel met vijver, beplantingen en ornamenten;
  - 3) Relicten van de 18de-eeuwse geometrische parkaanleg:
    - i. Steentjesdreef;
    - ii. Ganzenvoet gericht op de omringende kerken (Zandvliet, Berendrecht, Lillo);
    - iii. Elfurendreef;
    - iv. Zicht op de Gloriette;
    - v. Wallen, dijkjes en aangelegde heuvels;
  - 4) Relicten van de 19de en 20ste-eeuwse parkaanleg
    - i. Kasteeldreef naar Putte met ingemetselde hardstenen toegangspoort gedateerd Anno 1756 aan de toegang en zuilen met dwarsbalk met inscriptie 'J.J. Moretus' bij de ingang van het kasteeldomein;
    - ii. Voormalige moestuin, thans boomgaard, aangelegd in vier kwadranten en met fruitmuur;
  - 5) Bossen bestaande overwegend uit gemengde loofhoutbestanden;
- b) Lassonhof
- 1) ID 14204 Stabroek, Stabroek, Hoogeind 43, Lassonhof;
  - 2) Hofgracht;
  - 3) Landschapstuin aan de noordzijde;
  - 4) Conciërgewoning en koetshuis;
  - 5) Dubbele brugjes met dubbele toegangspoort ;
  - 6) Beukenrij die heel het domein omringt;
- c) Ertbrandhof:
- 1) Kasteel;
  - 2) Koetshuis;
  - 3) Landschappelijke tuin met S-vormige vijver, bomengroepen en slingerende paden;
- d) Boterberg en Eikbrug
- 1) ID 13363 Kapellen, Kapellen, Kapelsestraat 200, Kasteeltje Eikburg: 'Oude' Kasteel uit 1830, thans hovenierswoning. 18de-eeuws koetshuis aan zuidzijde;
  - 2) ID 13362 Kapellen, Kapellen, Kapelsestraat 196: Kasteel Boterberg: 'Nieuwe' kasteel uit 1898, gebouwd in neotraditionele stijl;
  - 3) landschappelijk park met een grote vijver en een parkbos met interessant bomenbestand;
  - 4) gracht op de zuidgrens van het park;
- e) Mastenhof:
- 1) Oranjerie;
  - 2) Orthogonale dreven teruggaand op de 19de-eeuwse heideontginning;
  - 3) Landschappelijke aanleg met open grasveld en relict van een groot cirkelvormig pad die dit orthogonaal patroon deels doorkruist;
  - 4) Parkbos bestaande uit een hoofdzakelijk gemengd bosbestand;
  - 5) Brede gracht die het park in het oosten begrenst;
- f) Wolvenhof
- 1) ID 13331 Kapellen, Kapellen, Heidestraat Zuid 107-109: neoclassicistisch kasteel uit het interbellum, omringd door een brede gracht;

- 2) Ijzeren toegangspoort in neorococostijl uit het eerste kwart van de 20ste eeuw met wapenschild van de huidige eigenaar;
  - 3) Neoclassicistische dienstgebouwen uit het interbellum, bestaande uit hovenierswoning, portierswoning, jachttopzienerswoning, paardenstallen, hondenkennel, kippenhok en drooghuis voor fruit;
  - 4) Ommuurde moestuin, onderverdeeld in omhaagde kwadranten en met serres tegen de noordelijke muur;
  - 5) Park in landschappelijke stijl met grasvelden en clumps van beuken en een markant bomenbestand;
  - 6) Rechte dreven daterend uit de vroeg 19de-eeuwse aanleg;
  - 7) Houtig erfgoed:
    - i. Quercus marcanthera, geënt op zomereik;
    - ii. Clumps van beuken;
    - iii. Vergroeide beuken;
  - 8) Relicten van het voormalig vliegveld in het noorden met o.a. de voormalige vliegtuiglods;
  - 9) ID 13330 Kapellen, Kapellen, Heidestraat 1: laat-19de-eeuwse kapel, oorspronkelijk behorend tot het domein Wolvenbos;
  - 10) ID 13330 Kapellen, Kapellen, Heidestraat 1: zeven weeënweg, een ronde ommegang met devotiekapelletjes en centraal gesmeed ijzeren kruisbeeld op hoge gecementeerde sokkel;
- g) Domein Oude Gracht
- 1) Historische parkaanleg:
    - i. Grote weilanden met landschappelijk ingeplante boomgroepen;
    - ii. Sterk vertakt hydrografisch netwerk van kanalen, vijvers en grachten met sluizensysteem;
    - iii. Dreven en onverharde paden;
    - iv. Poloveld met restanten van het militair vliegveld;
    - v. Parkbossen met loofbossen in het zuiden, in de omgeving van het voormalige kasteel, en gemengde bestanden in het noorden;
    - vi. Bomenbestand met exotische parkbomen;
    - vii. Toegangspoort, bestaande uit vier hardstenen pijlers met daarop vaas of bol met daartussen een houten hek;
    - viii. Monumentale hardstenen brug met ornamenten uit 1920-1921 over de vijvers in het noordwesten van het domein;
    - ix. Fraai botenhuis uit exotisch wortelhout van 1920-1921 op de centrale vijver;
    - x. Achtzijdig neogotisch paviljoen in het noorden van het domein, geïnspireerd op de Engelse Tudorstijl;
    - xi. Bruggen met leuning in grillig hout;
    - xii. Antropogene bodems, ontstaan door diepspitten en plaggenbemesting, ter hoogte van het oude gehucht Oude Gracht;
  - 2) Voormalige dienstgebouwen van het Domein Oude Gracht:
    - i. ID 13391, Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 7: L-vormig bakstenen landhuisje uit het interbellum;
    - ii. ID 13392, Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 8: rechthoekig bakstenen landhuis uit het eerste kwart van de 20ste eeuw;
    - iii. ID 13393 Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 9: voormalige wasserij uit het interbellum in vereenvoudigde Vlaamse

- neorenaissancestijl;
- iv. ID 13394, Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 11: Boswachtershuisje: huisje in cottagestijl uit het eerste kwart van de 20ste eeuw met 18de-eeuwse kern. Noordgevel met houten beschieting en houten kaaskooi onder de daklijst;
  - v. ID 13395, Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 13: villa in cottagestijl uit het interbellum;
  - vi. ID 13397, Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 15-16: gekoppelde dubbelhuizen uit het vierde kwart van de 19de eeuw met vernieuwde bakstenen waterput met wip aan de zuidzijde;

3) Centrum van Hoogboom met

- i. ID 13340 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 229: dorpswoning uit het vierde kwart van de 19de eeuw waarin een herberg en winkeltje gelegen waren;
- ii. ID 13341 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 243-245: pastorie uit het derde kwart van de 19de eeuw gelegen in een beboomd domein met omheinde voortuin;
- iii. ID 13342 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 274: Klooster met aangebouwde vrije meisjesschool en geplaveide speelplaats uit het tweede kwart van de 20ste eeuw gelegen in een beboomde voortuin;
- iv. ID 13343 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 280: Kleine hoeve uit het vierde kwart van de 19de eeuw bestaande uit rechthoekig woonhuis met nok parallel aan de straat en parallel gelegen stalling aan de noordzijde;
- v. ID 13344 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 282-284: schoolgebouwtje van 1884 en 1913 ingeplant op een beboomd terrein aan de westzijde van de eerste vrije school. Thans verdeeld in twee woningen;
- vi. ID 13345 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg 286-288: gekoppelde woningen uit de tweede helft van de 19de eeuw. Tussen 1878 en 1920 werd één woning gebruikt als school en de andere als portierswoning en klooster;
- vii. ID 13346 Kapellen, Kapellen, Hoogboomsteenweg zonder nummer: Parochiekerk Sint-Jozef: georiënteerde neogotische basiliek met westtoren uit het derde kwart van de 19de eeuw en haaks verbouwde rechthoekige oostvleugel uit de 19de eeuw en derde kwart van de 20ste eeuw met omringend kerkhof. Dit kerkhof heeft een grafmonument voor de familie Osy de Zegwaert in het westen, tegen de kerk en voor de familie Bunge in het oosten. Dit laatste is via een ijzeren poortje verbonden met het Domein Oude Gracht. Bij de zuidelijke ingang van het kerkhof staat een monumentale beuk;.

4) Overig bouwkundig erfgoed

- i. ID 13396 Kapellen, Kapellen, Oude Gracht 14: hoeve met losse bestanddelen bestaande uit een woonstalhuis met woonhuis met 18de eeuwse kern en aangebouwde stalling uit het vierde kwart van de 19de eeuw en een afzonderlijke paardenstalling uit het vierde kwart van de 19de eeuw;
- ii. ID 12796 Brasschaat, Brasschaat, Oude Gracht 170,174:

Hoevecomplex 'Proefstation': hoevecomplex in cottagestijl bestaande uit zes in drie delen gegroepede rechthoekige gebouwen met twee woonstalhuizen en vier stallingen georiënteerd met de nok loodrecht op de straat. Aan de noordzijde is een lange rechthoekige stalling met de nok evenwijdig aan de straat. Centraal in deze stalling is een korfboogvormige doorgang van waaruit een dreef vertrekt naar een meer oostelijk gelegen U-vormige stalling;

- iii. ID 12797 Brasschaat, Brasschaat, Oude Gracht 176-178: hoeve in cottagestijl met losstaande bestanddelen uit de eerste helft van de 20ste eeuw, maar met 18de-eeuwse kern, met woonstalhuis in het noorden en stalling in het zuiden;

5) Houtig erfgoed

- i. Monumentale beuk op het kerkhof van Hoogboom;
- ii. Waardevol bomenbestand van het park Oude Gracht met o.a. volgende soorten: treurbeuk; Gele pavia; Trompetboom; Californische cipres; Bruine beuk; *Tilia petiolaris* DC.; Bergiep; *Acer pseudoplatanus* cv. 'Atropurpureum'; Japanse sierkers; *Malus floribunda* Vanh.; *Crataegus laevigata* cv. 'Paul's Scarlet' (Paul); Amandelboompje; *Prunus cerasifera* cv. 'Atropurpurea' Ehrh.; Tulpenboom; Moerascypres; *Fraxinus excelsior* cv. 'Aspleniifolia' L.; Himalaya ceder; Blauwe douglas; *Acer negundo* subsp. *californicum*; Gouden regen; Amerikaanse es; Zomerlinde; Winterlinde; *Ulmus carpinifolia* Gled.; Wilgbladige eik; Valse christusdoorn; Amberboom; Japanse notebloom; Gewone zilverspar, Westelijke hemlockspar; Tamme kastanje; Gewone plataan; Parasolden; Wintereik; Witte paardekastanje; *Magnolia x soulangiana* Soul. en *Magnolia acuminata* (L.)L.

6) Archeologisch erfgoed

- i. Mogelijk ondergronds bewaarde resten van bunkers en loopgraven van voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog;

h) Eikelenberg

- 1) ID 12795 Brasschaat, Brasschaat, Hoogboomsesteenweg 148-152: Omhaagde hoeve 'Oud Eikelenberg', met ijzeren toegangspoort;
- 2) Voormalige personeelwoningen en stallen;
- 3) Park in landschappelijke stijl met vijver, grasvelden, boomgroepen, bloemperken, bospercelen en cirkelvormig pad;
- 4) Sterrenbosje in het oosten van het park;
- 5) Doorzichten vanaf de vijver bij het kasteel door de bossen;
- 6) Verzorgd bomenbestand;
- 7) Toegangspoort met de inscriptie 'Eikelenberg';
- 8) Toegangs-dreef bestaande uit geleide paardenkastanjes;
- 9) Antropogene bodems, ontstaan door diepspitten en pluggenbemesting, ter hoogte van het oude gehucht Eikelenberg;

i) Beelenhof

- 10) ID 12787 Brasschaat, Brasschaat, Bredabaan 704-706-710: Kasteel Beelenhof: neoclassicistisch kasteel met ingebouwde kapel;
- 11) ID 12787 Brasschaat, Brasschaat, Bredabaan 704-706-710: neoclassicistische conciërgewoning en stallingen;
- 12) Relicten van de ringgracht rondom het kasteel;

13) Landschappelijk park met vijvers, een groot centraal grasplein omringd door parkbos en met een patroon van onverharde paden;

3° Mastenbos, Wolvenbos en Elsenbos

- a) Zwak hellend gebied (Glacis van Brasschaat), gekenmerkt door een abiotische vochtgradiënt;
- b) Ijle bossen, voornamelijk bestaande uit naaldhout (Grove den en Corsicaanse den);
- c) Jonge bosaanplanten geënt op het fysisch systeem, o.a. eiken-berkenbossen;
- d) Kleine heideveldjes met vliegdennen en hooilandjes als open plekken in het bosgebied;
- e) Rabatten, aangelegd om gronden te ontwateren in functie van de productie van naaldhout;
- f) Orthogonaal patroon van ontginningsdreven;
- g) Oude bomen en oud-bosplanten zoals adelaarsvaren, wilde kamperfoelie, en smalle stekelvaren;
- h) Vegetatie die een relict is van het voormalige landgebruik zoals Pontische rododendron (park) en pijpenstrootje, bochtige smele, blauwe bosbes en struikhei (heide);
- i) Zure vennen, soms bedekt met veenmos;
- j) Oude zandwinningsput;
- k) Netwerk van onverharde wegen en paden;
- l) Spoorweg Antwerpen-Essen;
- m) Houtig erfgoed:
  - 1) 'knotbeuken': beuken die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog geknot werden en typisch voorkomen in de buurt van de verdedigingslinies;
- n) Archeologisch erfgoed
  - 1) Mogelijke ondergronds bewaarde relictten van het Duitse loopgravenstelsel
- o) Zichten
  - 1) Zicht op het Duitse loopgravenstelsel
  - 2) Zicht op de Antitankgracht

4° Gebieden met (hoofdzakelijk) recente bebouwing

- a) Recente bebouwing in een vaak bosrijke omgeving;
- b) Tracé van de oude verbindingsweg Antwerpen – Bergen-op-Zoom;
- c) Bouwkundig erfgoed:
  - 1) ID 13306 Kapellen, Kapellen, Bosdreef 121: tot woning verbouwde hoeve bestaande uit een kleine rechthoekige westgevel met woonhuis uit de 17de eeuw

5° Militair Domein Klein Schietveld en Kamp van Brasschaat

- a) Kamp van Brasschaat
  - 1) Patroon van rechte straten;
  - 2) Koningslei
    - i. Domein van de voormalige officiersmess met "Hollandse poort" van ca 1820 die de toegang verschaft, bestaande uit vier bepleisterde en beschilderde vierkante pijlers op vierkante sokkels, verdiepte vlakken met aan de voorzijde leeuwenkoppen

- en vruchtenslingers en bekronende schilddragende leeuwen en vazen. Tuin met vijver aan de noordzijde, een ijskelder en een standbeeld van Koning Leopold I;
- ii. Voormalige wachtzaal uit 1910 in sterk vereenvoudigde neotraditionele stijl;
- iii. Voormalige garnizoenbibliotheek en burelen van de plaats, oorspronkelijk U-vormig gebouw uit 1924, thans uitgebreid aan de noordzijde;
- iv. Voormalige opslagplaats uit 1879, nu turnzaal;
- 3) Generaal Mercierlei
  - i. Verblijven van officieren uit 1913-1914 in neotraditionele stijl;
  - ii. Officiersmess van 1906-1907 in neotraditionele stijl;
- 4) Vaandelfront
  - i. Twee groepen van drie evenwijdig gelegen paardenstallen uit de 19de en het begin van de 20ste eeuw;
  - ii. Blok met batterijen daterend uit 1898;
  - iii. Voormalige manège uit 1898, thans feestzaal;
- 5) Prins Karellei
  - i. Mess van onderofficieren;
- 6) Prins Laurenslei
  - i. Rechthoekig gebouw in 1922 gebouwd als theater en in 1923 als filmzaal, gemoderniseerd in 1959 maar thans buiten gebruik;
  - ii. Symmetrisch opgebouwd U-vormig kazernegebouw met begraasde binnenkoer;
  - iii. Vervallen paardeninfirmierie van voormalige Remonte uit 1913;
- 7) Halenlei
  - i. Vier neotraditionele vierwoningen van 1914, gemoderniseerd in 1958, gelegen in omhaagde tuinen;
- 8) Diksmuidelei, Zegelei en Luiklelei
  - i. Grote landhuisachtige tweewoningen voor officieren in grote begraasde tuinen daterend van 1921-1922. Gebouwd in cottigestijl of neotraditionele stijl;
- 9) Nieuwpoortlei en Bredabaan
  - i. Woonwijk voor onderofficieren
- 10) Oudste militaire vliegveld in België;
- b) Recentere eenvormige bebouwing in Maria-ter-Heide
  - 1) Nieuwpoortlei;
- c) Klein Schietveld
  - 1) Kempische microcuesta, waarneembaar als een talud;
  - 2) Duinlandschap met sterk microreliëf bestaande uit Laat-Glaciaal en Holocene duinafzettingen;
  - 3) Lager gelegen duinpannen met vennen en voormalige zandwinningsputten;
  - 4) Voedselarm gebied met een landgebruik bestaande uit bossen, struwelen, heide en extensieve graslanden;
  - 5) Relicten van het voormalige uitgestrekte grote heidegebied;
  - 6) Netwerk van zandpaden;
  - 7) Bossen bestaande uit loofbos met onder andere zure eikenbossen in het zuiden en gemengde en naaldhoutbestanden in het noorden;
  - 8) Talrijke vergravingen zoals schietkuilen, aangelegd voor het uitvoeren

- van militaire manoeuvres tijdens het gebruik als artilleriepolygoon;
- 9) Waardevolle en zeldzame vegetaties en fauna;
  - 10) Relicten van het historisch wegtracé tussen Antwerpen en Breda;
  - 11) Het 'Oude Doel', een laat 19de-eeuws proeffort;
- d) Zichten
- 1) Zicht op de duinpanne met vennen

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

22-05-2014

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS